

Почетна студија за домувањето на Ромите во Општина Прилеп

**Почетна студија
за домувањето на
Ромите во
Општина Прилеп**

Март, 2017

Оваа Почетна студија е овозможена со помош на Европската Унија. Содржината на Почетната студија е единствена одговорност на авторите и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија.

Содржина

1. Вовед	7
2. Општина Прилеп	9
3. Дом и домување	12
Домувањето кај ромската популација	14
4. Домувањето во Општина Прилеп	18
5. Методологија за подготовка на Почетната студија	22
5.1. Консултативни средби	23
5.2. Анализа на документи	25
5.3. Анкета	25
5.4. Презентација на Почетната студија за домување и урбан развој кај Ромите во Општина Прилеп	27
6. Наоди од истражувањето	28
6.1. Структура на анкетираниите	28
6.2. Состојбата со домовите	29
6.3. Локална средина	35
6.4. Наоди од средбите со претставниците на локалната самоуправа и јавните претпријатија	37
7. Заклучоци	41
Препораки произлезени од Партиципативната евалуација одржана на 29.11.2016, во Прилеп	45
Користени извори и литература	48
Прилог 1. Надлежности на советот на општината и на градоначалникот	51
Прилог 2. Лица вклучени во подготовка на Почетна студија за домувањето кај Ромите во општина Прилеп	53

Листа на кратенки

АВРМ – Агенција за вработување на Република Македонија

ДЗС – Државен завод за статистика

ЕИДХР – Европски инструмент за демократија и човекови права

ЕЛС – Единица на локална самоуправа

ЈП – Јавно претпријатие

ЛЛГ – Локална лидерска група

МТСП – Министерство за труд и социјална политика

МЦСР – Меѓуопштински центар за социјални работи

МОН – Министерство за образование и наука

НАП – Национален акционен план

ОН- Обединети нации

ОНХЦХР – Висок комесар за човекови права на Обединетите нации

ПЗЧП – Пристап заснован врз човекови права

РИЦ – Ромски информативен центар

1. Вовед

Оваа Почетна студија е дел од проектот „Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“ кој го реализира „Хабитат Македонија“ во соработка со „РОМА С.О.С“ – Прилеп, „Сумнал“ – Скопје (Чаир) и „Череша“ – Штип. Овој проект започна во декември 2015 година и е финансиран од Европската Унија, во рамките на Европскиот инструмент за демократија и човекови права (ЕИДХР). Проектот се спроведува во три општини: Прилеп, Штип и Чаир (Скопје). Неговата цел е да се подобрат вклученоста и учеството на локалните ромски заедници во процесите на социјална инклузија во домувањето. Проектот се стреми да ги зајакне локалните механизми за соработка и вмрежување, да го мотивира учеството на Ромите во процесите на донесување одлуки на локално ниво, во процесот на развој на заедницата, урбаниот развој и социјалната инклузија. Во рамките на проектот, меѓу другото, се спроведуваат и следниве активности:

- Создавање на локални лидерски групи (ЛЛГ) во трите општини;
- Менторска поддршка за ЛЛГ во текот на имплементацијата на проектот;
- Спроведување на над 15 работилници и обуки на локално и национално ниво;
- Изработка и публикување на три почетни студии за Штип, Прилеп и Чаир, кои ќе дадат преглед и анализа на состојбите на домување и на нивото на урбанизација на т.н. ромски населби;
- Изработка на Студија за одржлив урбан развој на супстандардни населби, која ќе ја анализира состојбата во домувањето и урбаниот развој, со фокус на локалните и националните политики во областа на домувањето и процесите на урбанизација.

Општа цел на оваа Почетната студија е утврдување на состојбите во домувањето и урбанизацијата во ромските населби во Општина Прилеп.

Специфична цел е утврдување на проблемите поврзани со домувањето, правото на домување и пристапот на локалната

самоуправа кон урбаниот развој кај Ромите во споменатите општини.

Основа за подготовката на Почетната студија е анкетата спроведена кај 600 семејства кои живеат во т.н. ромски населби во Општина Прилеп. При подготовката на Почетната студија направени се серија средби со граѓани и одговорни лица во Општина Прилеп и надлежните институции, извршена е анализа на моменталните законски решенија кои го регулираат домувањето во државата и Општината. Со оваа Почетна студија ќе се обидеме да ја прикажеме моменталната состојба на Ромите во Општина Прилеп, и со тоа да придонесеме за подобро согледување на проблемите и потребите на ромската заедница поврзани со домувањето. Понатаму, Почетната студија треба да послужи за утврдување на приоритетните проблеми во локалната средина, за мобилизација на граѓаните за вклучување во процесите на одлучување на локално ниво, но и на локалните власти за нивно поголемо ангажирање во областа домување и одржлив урбан развој.

Во сите три општини во кои се спроведува проектот, во т.н. ромски населби се забележува извесен напредок во условите на домување. Врз тоа влијаат повеќе фактори: зголемена свест на граѓаните за домувањето и промена на навиките за живеење во ромската заедница, како и зголемен број на иницијативи на локалната самоуправа за подобрување на условите за живот во приградските населби.

2. Општина Прилеп

Во историските извори Прилеп за првпат се споменува во 1014 година. Територијата на градот и неговата околина претставувале едно од најважните стратешко-политички и воени подрачја на овој дел од Балканот.

Општина Прилеп¹ е лоцирана во централниот дел на јужното подрачје на Република Македонија, на северниот дел на најголемата житница во државата, Пелагонија. Општината зафаќа вкупна површина од 1.195 km² и според површината е најголема општина во Македонија. Општината вклучува вкупно 59 населени места – Градот Прилеп и 58 села. Во однос на бројот на жители, Општината се наоѓа на петтото место од вкупно 84 општини. Општината опфаќа и дел од висорамнината Мариово, која во мал дел граничи со Република Грција.

Според пописот од 2002 година, градот броел 76.768 жители, од кои 93,2 % се Македонци. Од вкупното население во Општина Прилеп, 89 % (69.704 жители) живеат во градот, додека останатите 11 % (7.064 жители) живеат во руралните области.

Оддалеченоста на Прилеп од градот Скопје е 135 км, а оддалеченоста од двата аеродрома во државата е 130 км од „Александар Велики“ во Скопје и 125 км од аеродромот „Св. Павле“ во Охрид.

Прилеп е на околу 50 км оддалеченост од јужната граница на Македонија (со Грција). Низ градот поминува железница која ги поврзува Битола, Велес, Прилеп и Скопје, а преку Скопје го поврзува градот со другите земји. Оддалеченоста на Прилеп од Солун, Грција (аеродром и пристаниште) е околу 210 км, а градот е поврзан со Скопје и Солун преку автопатот Е-75 и магистралниот пат А-3. Оддалеченоста од пристаништето во Драч (Албанија) е 240 км, а од пристаништето во Игуменица (Грција) е 350 км.

Прилеп е дел од Пелагонискиот плански регион. Пелагонискиот плански регион има значаен удел во создавањето поволна деловна клима, придонесувајќи за зголемување на домашните и странските инвестиции и зголемување на конкурентноста на целокупната економија преку поттикнување на претприемништвото и иновативноста, како и унапредување на туризмот и промоција на природните и културните вредности.

Според податоците на Државниот завод за статистика,

1 Стратегија за локален економски развој на Општина Прилеп 2014 – 2020, декември 2014.

најголемо учество во бруто-домашниот производ на Република Македонија во 2011 година има Скопскиот регион со 42,4 %, додека, пак, најмало учество има Североисточниот регион со 5,5 %. Учесството на Пелагонискиот плански регион во бруто-домашниот производ на Република Македонија во 2011 година изнесува 11,6 %.

Економијата на Општина Прилеп игра значајна улога во економијата на Република Македонија. Од податоците кои постојат во Државниот завод за статистика (МАКСТАТ база, 2013 година) произлегува дека во државата постојат 71.290 деловни субјекти. Доколку се направи споредба со бројот на деловни субјекти во Општина Прилеп, 2.763, се доаѓа до показател дека Прилеп има значителен придонес во економијата на државата.

Како и во другите региони, и во овој регион најзначајни носители на стопанскиот развој се микро и малите претпријатија. Во Општина Прилеп микро и малите претпријатија учествуваат дури со 99 % во вкупното производство.

Стопанството во Прилеп е најмногу застапено во следните гранки: тутунска индустрија, прехранбена индустрија, рударство, земјоделство (најзастапена култура е тутунот), текстилна индустрија, трговија, индустрија за производство на машини и роботика, металопреработувачка индустрија и др.

Голем дел од приходите на населението во Општина Прилеп се остваруваат од земјоделството, при што најзастапено е производството на тутун, житните и градинарските култури. Со релативно голема застапеност се издвојува и сточарството.

Преку магистралниот пат А-1 – делница Градско – Прилеп, Прилеп е поврзан со автопатот Куманово – Гевгелија, што всушност е врска како со главниот град така и со сите останати општини од средниот и источниот дел на Републиката. Кон Битола, а со тоа воедно и кон граничниот премин Мецитлија и Република Грција, како и врска со Преспанско-Охридскиот регион е магистралниот пат А-3, додека со западниот дел од републиката Прилеп е поврзан со регионалните патишта Р-1303 кон Кичево и Р-1306 кон Крушево.

Патната мрежа во Општина Прилеп се состои од општински патишта и улици. Општинските патишта се оние кои го поврзуваат градот со населените места, кои го поврзуваат градот со државните патишта или вршат поврзување со туристички, спортско-рекреативни центри и културно-историски локалитети од локално значење. Во Општина Прилеп како општински патишта се категоризирани четириесет и четири (44) патни правци, со вкупна должина на општинската патна мрежа од 220 км.

Градот Прилеп има улична мрежа со должина од 170 км, додека уличната мрежа во населените рурални средини е со должина поголема од 100 км. Од вкупната должина на улиците во градот (170 км) со современ асфалтен коловоз се 85 %, додека дел од останатите 15 % се тампонирани, а дел се со земјан коловоз.

Република Македонија, а воедно и Општина Прилеп како нејзин дел, припаѓа на умерено континенталната клима. Општина Прилеп и околината се наоѓаат на надморска висина од 550 – 700 метри, а Прилепското поле го ограничуваат високи планини (1.500 м) кои ја условуваат умерено континенталната клима.

Средната годишна минимална температура според мерниот пункт во Прилеп, изнесува 6,1°C, додека пак апсолутната максимална температура изнесува до 39,4 °C.

Ромското население во Општина Прилеп, како и во повеќето општини во Република Македонија, е концентрирано во еден дел од градот, во една или повеќе населби. Во Прилеп, тоа е населбата „Тризла“. Оваа заедница има тенденција на создавање на нови маала во околината на градот, како што се: Три Багреми, Горна Дебарца и слични. Во Прилеп, според последниот попис, живеат 4.433 Роми, но здруженијата на граѓани кои работат во овој дел сметаат дека бројот е поголем и се движи меѓу 6.000 – 7.000 Роми.

Според информациите од Агенцијата за вработување (31.12.2016) за невработеноста на ромската заедница во Прилеп, како невработени се водат 760 Роми, од кои 331 се жени.

Последните десетина години во делот од градот каде што живее ромското население изведени се повеќе инфраструктурни зафати какви што се асфалтирање на улици, тампонирање на улици, поставување на водоводна и канализациона мрежа, осветлување на улиците, подобрување на условите во локалното училиште, изградба на џамија за верниците од муслиманската вероисповед и друго. Но заедницата сè уште има потреба од уредување на улиците, улично осветлување, оградување на речни корита и слично.

За условите во домовите и локалната средина беше реализирана анкета на група од шестотини избрани граѓани по пригоден примерок, сите Роми, од целата територија каде што живее ромското население, семиструктурни интервјуа со претставници на локалните власти и работилници со жителите на т.н. ромски маала, со посебно учество на локалната лидерска група, составена од жители на „Тризла“.

3. Дом и домување

Домот е местото од каде што сè започнува – кажал Томас С. Елиот. Ние би додале дека домот ни е „сигурно место“, место каде што сме заштитени и опкружени со луѓе со кои се сакаме и почитуваме.

Живеењето во пристоеен дом го овозможува понатамошниот човеков развој. Многу документи, извештаи и декларации го истакнуваат фактот дека домувањето е основа за човековиот развој, дека влијае врз здравствената состојба, социјалната сигурност, образованието, работењето и стекнувањето приходи, како и врз многу други основни потреби и права за достоин живот.

Универзалната декларација за човековите права на Организацијата на Обединетите нации, во член 25, истакнува дека „секој има право на стандард на живеење кој ќе овозможи здравје и благосостојба нему и на неговото семејство, вклучувајќи храна, облека, дом, медицинска грижа и потребните социјални сервиси, како и право на сигурност при вработување, болест, немоќ, губење на сопругникот, старост или друг вид на недостаток во живеењето, настанат од причини надвор од негова контрола“.²

Според Националната стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост на Република Македонија, „социјалната исклученост во домувањето претставува комплексен социјален феномен во силна корелација со останатите форми на социјална маргинализација. Трите основни бариери кон пристоејното домување – економската, културната и правната, истовремено се во релација со лицата кои по овој основ се соочуваат со социјалната исклученост, но и со локалитетите на живеење кои се маргинализирани поради определен сплет на социјални околности“.³

Во секојдневниот живот, домувањето најчесто се поврзува само со местото каде што поединецот или семејството живее, без притоа да се поврзе со другите аспекти на социо-економскиот развој, како што се здравството, образованието, економската активност, социјалниот капитал, развој на заедницата и друго.

Проблемот со сиромашното домување во Република Македонија посебно е истакнат во последниве години. Домувањето во супстандардни услови и во урбаните и во руралните средини главно е последица на долготрајниот процес на транзиција на

2 Член 25 (1), Универзална декларација за човековите права, ООН, 1948, според: <http://www.un.org/Overview/rights.html>.

3 Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија 2010 – 2020, стр. 30.

општеството што предизвика осиромашување на најголемиот број граѓани. Семејствата чии работоспособни членови ги загубија работните места, особено оние во градовите, и покрај тоа што се сопственици, не се во можност да вложуваат во одржувањето на своите домови, ниту пак да инвестираат во изградба или купување нови домови. Така, најголем дел од семејствата во урбаните средини живеат во мали станови кои се пренаселени затоа што во нив живеат повеќе генерации, со слаба термичка изолација и на сидовите и на прозорците и вратите, недоволно одржувани, со низа проблеми во внатрешната инфраструктура на зградата.

Според истражувањето на Светската банка⁴ за урбаното домување, супстандардните услови на живеење предизвикуваат:

- губење на физичкиот капитал поради намалување на вредноста на домот,
- намалување на социјалниот капитал,
- намалување на можноста да се обезбеди работа и економска сигурност,
- намалување на физичката и здравствената сигурност,
- неможност да се искористи домот како извор за генерирање на приход.

Кога се анализира проблемот на домувањето, мора да се гледа од два аспекта, едниот општествен, а другиот на поединецот, односно индивидуата. Но треба да се каже дека, иако тоа се две различни гледишта, тие се меѓусебно поврзани. Кога домувањето го разгледуваме од општествен аспект, мора да ги имаме предвид: демографските движења, квалитетот и размественоста на постојниот станбен фонд, изградбата на нови станови, куповната моќ на населението и економскиот развој на заедницата. Поединецот, пак, имајќи ги предвид своите потреби, го гледа квалитетот на понуденото и неговата ценовна достапност.

Се разбира дека демографските карактеристики на населението, вклучително и современите трансформации на семејството, семејните приходи, културата на живеење, старосната структура и големината на семејството, се суштествени за определување на станбените потреби. Исто така, фактори со значително влијание се: инфраструктурната покриеност, цената на режиските трошоци и комуналиите, безбедноста во непосредното опкружување на станот, заштитата на станарското право, заштитата на животната средина и сл., во чие

4 <http://go.worldbank.org/M0LW0G49O0>.

обезбедување треба да учествуваат најразлични субјекти, но пред сè, институциите на системот.

Домувањето кај ромската популација

Состојбите во домувањето на Ромите, како исклучително загрозена категорија на граѓани, се крајно неповолни и доведуваат до ризици за здравјето, социјалната сигурност, образованието и вработувањето, со што оваа категорија граѓани ја оставаат на маргините на општеството.

Во извештајот „Заедницата на Роми во Република Македонија – состојби и предизвици во домувањето и здравството“ е истакнато дека: „Ромските семејства многу често живеат во лошо градени супстандардни домови, во кои нема соодветен довод на вода за пиење и санитација; домовите на ромските семејства се мали, планирани за извршување и обезбедување на основните потреби, со животен простор од помалку од 5 квадратни метри по член на семејството кај повеќе од 50 % од населението. Дури 77 % од семејствата имаат санитарен јазол (или полски клозет) во дворот, а 58 % користат чешма за вода надвор од домот; и натаму речиси 10 % од ромското население нема никаков довод на вода за пиење и за дневна хигиена, а се проценува и дека околу 50 % од овие семејства немаат соодветно решение за одвод на отпадните комунални води од нивните домови“.⁵

Според последниот попис во Република Македонија (2002), целата популација брои близу 2 милиона жители, од кои 53.879, или 2,66 % се Роми. Речиси 60 % од целата популација на Република Македонија живее во градовите. Ова е карактеристика и на ромската популација која со мали исклучоци живее главно во градовите. Пописот покажува дека 43 % од Ромите живеат во главниот град, а половината од нив се жители на Општината Шуто Оризари.

Во десетгодишното работење за подобрување на супстандардното домување на „Хабитат Македонија“, односно во неговите документи, се истакнуваат следниве проблеми во домувањето на Ромите во Република Македонија:

- живеење во дивоградби,
- пренаселени домови со повеќе генерации кои живеат во иста куќа,
- дискриминација во користење на правото на домување,
- супстандарден квалитет на домовите што носи ризици за

5 Заедницата на Роми во Република Македонија – Состојби и предизвици во домувањето и здравството, Милевска-Костова Неда, Еминова Ениса, 2008.

здравјето и безбедноста,

- неурбанизирани населби и комунални проблеми,
- недоволно иницијативи (на државно и локално ниво) за надминување на проблемите во домувањето на ромската заедница.

Реализацијата на **правото на домување** бара активно вклучување на целокупната заедница, сметајќи ги тука, пред сè, националните и локалните власти, но и лидерите на ромската заедница. Механизмите за учество на граѓаните во процесите на донесување на одлуки се слабо развиени, а недоволно развиени се и капацитетите на граѓаните кои не ги познаваат своите права на домување.

Живеењето во супстандардни живеалишта, со несоодветни хигиенски услови, гетоизацијата, немањето на водовод, канализација, електрична енергија, влошената здравствена состојба се дел од проблемите на оваа заедница.

Правото на домување е содржано во голем број меѓународни документи кои им наметнуваат на државите потписнички обврски за преземање на активности со цел да се подобрат животните услови на сите граѓани во државата. Првенствено, ова право е глобално прифатено од страна на Обединетите нации, како и од останатите светски форуми, што резултира во негово вградување во многу конвенции за човековите права. Истовремено, ратификацијата на овие документи претставува подготвеност на државата да го почитува и овозможи човековото право на домување, со што се обврзува да го признае правото на соодветен стандард на домување.

Заложбите на Обединетите нации во однос на правата на домување и урбанизацијата најмногу се евидентни во трите конференции „Хабитат“ одржани од 1976 до денес. Првата конференција „Хабитат“ („Хабитат“ I) се одржа во Ванкувер, Соединетите Американски Држави, во 1976 година. Таа резултираше со Ванкуверската декларацијата за човечките населби, со која владите почнаа да ја признаваат потребата за развој на одржливи човечки населби и последиците од брзата урбанизација, особено во земјите во развој. Втората конференција „Хабитат“ („Хабитат“ II) се одржа во Истанбул, во 1996 година. Таа посебно го акцентираше правото на соодветно домување. Со документот што го донесе им се наложува на државите да изработат планови за дејствување, кои ја вклучуваат и обврската на владата да му помогне на населението при решавањето на станбеното прашање. Како резултат на постигнатиот договор

на Специјалната сесија на Генералното собрание на ОН, усвоена е „Декларација за градовите и другите човекови населби во новиот милениум“, во јуни 2001 година⁶. Овој документ повторно ја потврдува заложбата на државите да обезбедат пристап кон соодветно домување, што подразбира здраво, безбедно и финансиски достапно домување кое ги вклучува и основните комунални услуги, сообраќајната пристапност, можноста за слобода на избор на граѓаните, како и правната сигурност на корисниците на становите. Третата конференција „Хабитат“ („Хабитат“ III) за домување и одржлив урбан развој се одржа во октомври 2016 година, во Кито, Еквадор, и заврши успешно со усвојувањето на Новата урбана агенда. Оваа Нова урбана агенда е акциски документ кој поставува нови глобални стандарди за остварување на одржлив урбан развој низ целиот свет и ги преиспитува досегашните начини на живеење во градовите.⁷

Во Меѓународната конвенција за економски, социјални и културни права, во Генералниот коментар бр. 4 кој се однесува на членот 11⁸ од оваа Конвенција, Комитетот за економски, социјални и културни права на Обединетите нации, меѓу другото, го дефинира поимот „адекватно домување“ како правна сигурност во домувањето⁹.

Современиот начин на живеење, а во поглед на вкупните транзициони процеси што се одвиваат во државата, како во другите сфери така и во областа на домувањето предизвикаа низа промени кои се во корелација со модерното време. Како што е наведено во Стратегијата за домување на Република Македонија (2007 – 2012), преминот кон пазарна економија наметна поинаков ситем на вреднување, така што станот не е веќе само социјална категорија туку, пред сè, пазарна, што не значи дека Република Македонија, која уставно се дефинира како социјална држава, нема да води грижа за своите граѓани. Уставната определба мора да се оствари преку усогласување во

6 “Declaration in cities and other human settlements in the new millenium”, June 2001.

7 Види повеќе на: <http://unhabitat.org/>.

8 Член 11 став 1 гласи: „Државите потписнички на оваа Конвенција го признаваат правото на секој на адекватни стандарди за живот на него и неговото семејство, вклучување соодветна храна, облека и домување и постојано подобрување на животните услови. Државите потписнички ќе преземат соодветни чекори да обезбедат реализација на ова право, признавајќи ја суштинската важност на меѓународната соработка која е базирана врз слободно изразување на волјата“ (Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, стр. 6, МТСП, 2007).

9 Домувањето се изразува во различни форми, вклучувајќи сместување под кирија јавно или приватно, здружено домување, наем, владеење, домување при итни потреби, неформални населби, вклучувајќи заземање на територија или имот. Без разлика на видот на домувањето, сите лица би требало да имаат определен степен на сигурност во домувањето што гарантира законска заштита против присилно исекување, малтретирање или други закани. (Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, стр. 6, МТСП, 2007).

законодавството и институциите на домување, воедно продолжувајќи со процесот на приватизација на станбениот фонд со воспоставување носител на сопственоста.

Со Законот за домување се уредуваат видовите на објекти во домувањето, управувањето со станбените згради, односите меѓу сопствениците на посебните делови и трети лица, Заедницата на сопствениците, евиденцијата на становите, закупничките односи во домувањето, начинот на управување и одржување на објектите, правата и обврските на Републиката, општините, општините во Градот Скопје и Градот Скопје во домувањето, инспекцискиот и управниот надзор и други прашања од областа на домувањето¹⁰. Овој Закон е посебно важен за граѓаните, затоа што прецизно го регулира начинот на управување на станбените згради и воспоставува права и обврски за сопствениците на посебните делови; односите помеѓу сопствениците во една станбена зграда, како и сопствениците и трети лица; ги утврдува правата и обврските на Заедницата на сопственици; ги утврдува правата и обврските на лиценцираните управители на згради и предвидува санкции за непочитување на законските одредби.

Прашањата од областа на домувањето на локално ниво се дел од надлежностите на поголем број институции. Според надлежностите и одговорностите во единицата на локалната самоуправа, советот и градоначалникот¹¹ се основните органи на општините. Локалната самоуправа е директно надлежна за локалниот економски и урбан развој на Општината. Повеќе за надлежностите на Општината во Прилог 1.

Домувањето на Ромите е определено како еден од секторските приоритети на нашата држава. Во рамките на Декадата на Ромите се подготвени национални акциски планови за домување, кои во некои општини се преточени во Локални акциски планови за домување усвоени од советот на Општината. Најчесто овие планови се насочени кон подобрување на состојбата на Ромите преку легализација на диво изградените објекти во ромските населби и подобрување на инфраструктурните услови за живот во населбите.

10 <http://www.domuvanje.org.mk/03.php> (последен пат посетена октомври 2016).

11 „Службен весник на Република Македонија“, бр. 5/2002, Закон за локална самоуправа.

4. Домувањето во Општина Прилеп

Според пописот од 2002 година, во Република Македонија живеат 53.879 Роми¹² (односно 2,66 % од вкупното население). Според процените на Заводот за статистика од 31.12.2015 година, вкупното население во Република Македонија брои 2.071.278 жители¹³, од кои 54.871 се Роми.

Ромите се значително помлада популација во однос на мнозинската популација во земјите во кои живеат (се мисли на европските земји). Вкупно 25-30 % од Ромите се на возраст под 15 години, наспроти просекот од 10 % од мнозинските популации. Исто така, демографските податоци покажуваат дека ромското население во Република Македонија, во просек, има помлада популација во однос на просечната старост во земјава. Поради различните стапки на наталитет и морталитет во однос на националниот просек, ромските деца имаат поголем, а постарите лица помал удел во сопствената етничка група. Евидентно е дека репродуктивноста кај Ромите е двапати поголема во однос на просекот во Републикава, но и смртноста кај децата е двапати поголема отколку кај другите етнички групи.¹⁴

Во Општина Прилеп живеат 76.768 жители, од кои 4.433 се Роми. Најголемиот дел од ромското население во Општина Прилеп живее во населбите „Тризла 1“ и „Тризла 2“, во т.н. маала: „Мексико“, „Дебој“, „Дабничка“, „Ново Село“ и „Три Багреми“. Општина Прилеп има донесено документи кои се однесуваат на потребите и проблемите на Ромите, какви што се Локалниот акционен план за вработување на Роми 2012 – 2015¹⁵ и Локалниот акционен план за здравјето на Ромите од Општина Прилеп 2011 – 2015¹⁶. Инаку, прашањето и потребите на Ромите се третирали во сите документи на Општината, како што се: Стратегија за ЛЕР на Општина Прилеп за 2014 – 202017, Локален план за акција за правата на децата во Општина Прилеп¹⁸ и Локална младинска

12 <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaIX.pdf>.

13 <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=2>.

14 Анализа на состојбите на Ромите во Гостивар, стр. 7, „Хабитат Македонија“, Скопје, 2012 г.

15 [http://www.prilep.gov.mk/content/file/akcioni/LAP %20 %20Romi %20Prilep %20 FINAL.pdf](http://www.prilep.gov.mk/content/file/akcioni/LAP%20%20Romi%20Prilep%20FINAL.pdf).

16 <http://www.prilep.gov.mk/informacii/mk/akcioni-planovi-1/>

17 [http://www.prilep.gov.mk/content/file/strateski/Strategija %20za %20LER %20na %20 Opstina %20Prilep %202014-2020.pdf](http://www.prilep.gov.mk/content/file/strateski/Strategija%20za%20LER%20na%20Opstina%20Prilep%202014-2020.pdf).

18 <http://www.prilep.gov.mk/content/file/akcioni/lpapidopp.pdf>.

стратегија 2011 – 2015¹⁹.

Еден од најголемите проблеми на Ромите во Прилеп, и воопшто во целата држава, е невработеноста. Тоа директно влијае врз условите за живот на Ромите, вклучувајќи го и домувањето. Неможноста да се оствари приход за живот го оневозможува понатамошниот развој на поединецот, семејството и заедницата. Од последните податоци за невработеноста во Прилеп, според Агенцијата за вработување на Република Македонија (АВРМ), до 31.12.2016 година се регистрирани вкупно 6.712 невработени, од кои 760 Роми, а од кои 331 се жени. (Види табела 1 и 2 за приказ на степенот на образование на невработените Роми во Општина Прилеп и нивната возрастна структура.)

Табела 1. Степен на образование кај невработени Роми во Општина Прилеп²⁰

Општина	Вкупно невработени Роми		Без образование и со основно образование		Непополно средно образование		Завршено средно образование		Више образование		Високо образование	
	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени	се	Жени
Прилеп	760	331	730	320	8	3	21	7	0	0	1	1

Табела 2. Возрастна структура кај невработените Роми во Општина Прилеп²¹

Општина	15-19		20-24		25-29		30-34		35-39		40-44		45-49		50-54		55-59		60 г. и повеќе	
	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.	се	Ж.
Прилеп	16	11	56	26	59	32	89	43	110	52	107	40	97	40	88	38	78	28	60	21

Кога станува збор за искористеност на мерките за

¹⁹ [http://www.prilep.gov.mk/content/file/akcioni/Lokalna %20Mladinska %20Strategija %20Prilep.pdf](http://www.prilep.gov.mk/content/file/akcioni/Lokalna%20Mladinska%20Strategija%20Prilep.pdf).

²⁰ Податоци добиени од Агенцијата за вработување на Република Македонија преку барање за пристап до информации од јавен карактер.

²¹ Податоци добиени од Агенцијата за вработување на Република Македонија преку барање за пристап до информации од јавен карактер.

вработување од страна на ромската популација, според податоците од АВРМ, во Прилеп во 2016 за некоја од мерките за вработување од Оперативниот план на АВРМ аплицирале 75 невработени Роми, а договори за искористување на мерките за вработување се склучени со 65 од нив. Еден дел од невработените Роми не се пријавуваат во локалните центри за вработување.

Легализацијата на бесправно изградените објекти е едно од клучните прашања за домувањето на Ромите. Само во рамките на проектот Легализација на домувањето кај Ромите, спроведуван од „Хабитат Македонија“ во период од 2011 до 2015, во Прилеп апликација за заем за легализација на домот поднеле 281 семејство, а одобрение за заемот добиле 261.

Здружението „РОМА С.О.С“ е едно од вкупно трите активни организации во Општина Прилеп, чија целна група е ромската заедница. Од друга страна, канцеларијата на „РОМА С.О.С“ е единствено лоцирана во населбата „Тризла 2“, каде што живеат приближно 95 % од Ромите, а со тоа и активностите кои се реализираат се најдостапни за оние на кои им се најпотребни.

Со самиот факт што канцеларијата е отворена секојдневно во текот на денот, односно 8 часа, тимот на здружението е отворен за потребите на заедницата, при што во континуитет се реализираат следните активности:

- правно зајакнување (информирање, асистенција, правни совети и едукација за примена на законските одредби при остварување на правата),
- застапување (директна соработка со установи, релевантни институции и органи за заштита на правата, мониторинг на примената за законската регулатива, правна кореспонденција: пишување претставки, жалби, молби, барања, изјави и пријави при идентификувани пропусти во постапките, поднесување ургенции, реакции, како и организирање на јавни средби или прес-конференции при забележан институционален молк за барањата и недостиг од преземени заштитни мерки),
- стратешка литигација (подготовка на правна анализа за законски одредби кои предизвикуваат системски пречки при остварување на правата, поведување иницијативи пред законодавните органи за измени и дополнувања во законската регулатива, документирање на случаи на лица кои се соочиле со нееднаков третман во пристапот до услуги, директна соработка и консултации со адвокатски

- канцеларии и судски органи за обезбедување поддршка во судска постапка на лица кои се соочиле со повреди на правата),
- недискриминација (мониторинг на примената на Законот за спречување и заштита од дискриминација, документирање на случаи на лица кои се соочиле со дискриминација, поднесување претставки до Комисија за заштита од дискриминација и следење на постапките, директна соработка и консултации со други здруженија, членки на националната Мрежа за заштита од дискриминација),
 - борба против сиромаштијата (директна соработка и консултации со други здруженија, членки на Македонската платформа против сиромаштијата, иницирање теренски активности за справување со сиромаштијата),
 - заштита на жени и деца (спроведување на таргетирани истражувања и обуки за специфични прашања, промоција и едукација за родова еднаквост, следење и промоција на јавни политики од интерес).

Сите наведени активности се во насока на охрабрување и мобилизација на ромската заедница, јавно актуализирање на проблемите/пречките, комуникација и координација на заинтересираните страни, како и промоција и унапредување на граѓанските права.

5. Методологија за подготовка на Почетната студија

Почетната студија за состојбата на домувањето на Ромите во Општина Прилеп, во суштина, е партиципативна анализа, подготвена преку анкета на 600 жители на т.н. ромски маала во Прилеп, полуструктурирани интервјуа со претставници на локалната самоуправа и подрачните единици на релевантните министерства и претставници на граѓанскиот сектор, консултации со локалната лидерска група (формирана во рамките на овој проект), придонес на поединци и ангажирани лица во здружението на граѓани „РОМА С.О.С“, користење на податоци, мислења и анализи од објавени документи и друго.

За успешна подготовка на Почетната студија од големо значење е успешната соработка со здружението на граѓани „РОМА С.О.С“, кое работеше на имплементација на проектот, како и со локалната самоуправа на Општина Прилеп.

Од посебно значење за подготовката на оваа студија е ангажирањето на претставници на ромската заедница во спроведување на анкетата. Имено, членовите на локалната лидерска група, по претходно спроведена обука, беа всушност анкетарите кои ги посетуваа домовите на своите сограѓани и преку разговор со нив го пополнуваа прашалникот. На овој начин се придонесе кон развивање на поголемо ниво на знаења за домувањето, особено кај членовите на локалната лидерска група. Се очекува дека тие понатаму ќе продолжат со своите заложби т.н. ромски населби да ги направат достоинствено место за живеење, со потенцијал за развој на секој поединец и на целата заедница. Анкетата меѓу населението се спроведе во месец август 2016 година и беше координирана од граѓанската организација „РОМА С.О.С“ и од проектниот менаџер. Прашалникот беше поделен во три дела. Првиот дел опфаќаше општи податоци, вториот дел ја опфати состојбата на домот, а третиот дел го опфати непосредното опкружување во локалната средина.

Во прашалникот беа опфатени следниве варијабли:

- број и состав на домаќинствата,
- степен на образование,
- социо-економска состојба на домаќинствата,
- инфраструктурни услови во непосредното опкружување.

Од анкетираниите, 54 % се жени, а 46 % се мажи. Односно, анкетирани се 13,54 % од вкупното ромско население во

Општина Прилеп. Истражувањето беше партиципативно и првичните наоди беа презентирани пред локалните лидерски групи и вклучените претставници од локалната самоуправа, па нивните забелешки и коментари се вклучени во препораките.

Целиот процес на спроведување на истражувањето се одвиваше во повеќе фази.

5.1. Консултативни средби

Средби со претставници од локалната самоуправа

Беа остварени 3 средби со претставник од Одделението за локален економски развој и прекугранична соработка од Општина Прилеп. Средбите се водеа по принципот на семиструктурирани интервјуа.

Првата средба беше пред почетокот на сите активности, и тоа за собирање на информации за активностите и документите на Општината поврзани со ромската популација и ромските населби, а секако и за плановите на Општината кои се однесуваат на ромската популација и населбата во која живее ромското население.

Втората средба беше пред реализацијата на прашалникот, за утврдување на состојбата со процесот на легализација и соработката на Општината со граѓанските организации.

Третата средба се одржа по реализацијата на прашалникот и неговата анализа. На оваа средба се добија податоци и одговори поврзани со интересите на граѓаните произлезени од анализата на прашалникот, а кои се неопходни за подготовка на анализата.

Средби со ЛЛГ (локална лидерска група)

Локалната лидерска група работеше на реализација на прашалникот. Со неа беа остварени 3 средби. Првата средба за запознавање со групата, добивање на општ впечаток за нејзината посветеност и информации за теренот каде што ќе се реализира прашалникот; втората средба пред почетокот на реализацијата на прашалникот за да се изврши обука за тоа како треба да се спроведе анкетаирањето; и третата средба по реализацијата на прашалникот за да се добијат информации од членовите на ЛЛГ за тоа како течно спроведувањето, каков бил одзивот на населението, за проблеми и коментари при спроведување на анкетата.

Локалната лидерска група е неформално тело во ромската заедница кое учествува во процесот на идентификација на локалните приоритети од областа домување и се залага за интеграција на Ромите во развојните стратегии на национално и локално ниво, преку нивно обучување, теренско истражување и застапување на потребите пред локалната самоуправа, односно донесувачите на одлуки.

Локалната лидерска група претставува врска помеѓу процесите на планирање на локално и национално ниво во насока на остварување на правата за домување на Ромите и сеопфатна борба против сиромаштијата.

Локалната лидерска група соработува директно со именуваните претставници од ЕЛС преку нивно вклучување во работилници и средби, а со цел водење на конструктивна дискусија за потенцијалните решенија и надминување на проблемите со кои се соочува ромската заедница.

При формирањето на локалната лидерска група се имаа предвид три клучни критериуми, за рамномерна застапеност на род, возраст и место на живеење. Идентификуваните лица се активни и препознатливи во ромската заедница во Прилеп, односно имаат претходно искуство во слични активности реализирани од „РОМА С.О.С.“.

Средби со локални јавни претпријатија

Се реализираа средби со претставници на јавните претпријатија „Комуналец“ и „Водовод и канализација“ за да се обезбедат информации за состојбите и проблемите кои ги имало населението во овие сектори. Се добија информации за тоа каква е состојбата со домовите на ромската заедница: дали се легализирани, дали имаат услови за легализација, кои се проблемите и предизвиците при легализирањето и за плановите за градба во иднина. Добиените информации се од корист при креирањето на анализата.

Средби со локалното население и претставници на граѓанските организации

Реализирани се средби со локалното население, на кои се спроведени интервјуа за добивање на информации кои беа слични со анкетниот прашалник, но секако и за други прашања со цел да се добијат информации со кои би се направила и споредба на резултатите од анкетата и интервјуата.

Се одржаа средби со претставници на граѓанската организација „РОМА С.О.С“, кои придонесоа за собирање на информации за утврдување на состојбата на ромската заедница во Општината, за ангажманот на граѓанските организации за подобрување на условите за живот, се спроведе презентација на искуствата од соработката со локалната самоуправа и со други јавни институции.

5.2. Анализа на документи

Се направи анализа на правни документи донесени од Собранието и Владата на РМ, а секако и на локалните документи кои ги има донесено Советот на Општината. Анализирани се следните документи: Стратегија за Ромите на Република Македонија 2005 – 2015; Стратегија за домување на Република Македонија 2007 – 2012; Акциски план за имплементација на Стратегијата за домување 2007 – 2012; Национални акциони планови за: образование; здравство; вработување (2005 – 2015); Локални акциони планови за домување; Локален акционен план за вработување на Роми 2012 – 2015; Локален акционен план за здравјето на Ромите; Закони за: домување; социјална заштита; финансирање на единиците на локалната самоуправа: постапување со бесправно изградени објекти; субвенционирање на станбен кредит; територијална организација.

5.3. Анкета

Прашалникот го подготви тимот ангажиран за подготовка на анализата во соработка со „Хабитат Македонија“ и „РОМА С.О.С“, а според потребите на проектот. Прашалникот се подготви и реализира по првите средби со ЕЛС и ЛЛГ.

Истражувањето е спроведено со теренска анкета – интервјуа „лице в лице“ во ромски домаќинства во Прилеп, конкретно во делот на градот каде што живее ромското население: „Тризла“, „Дабничка“, „Три Багреми“, „Мексико“, „Ново Село“, „Дебој“, во месеците јули и август 2016 година, на примерок од 600 испитаници, од страна на обучени лица од локалната лидерска група. Истражувањето беше извршено на пригоден примерок,

ако се има предвид фактот дека беа опфатени само ромски домаќинства²².

Прашалникот за утврдување на условите за домување е составен од три дела и содржи 43 прашања. Првиот дел се состои од 6 прашања кои се однесуваат на демографски податоци за испитаникот (возраст, пол, образование, место на живеење). Вториот дел се состои од 25 прашања, кои се однесуваат на условите на домовите на испитаникот и се анализираат социоекономската положба на семејството, физичката состојба на живеалиштето (број на простории, прозорци и сл.), пристап до услуги како што се водовод, канализација и собирање на смет, пристап до електрична енергија. Третиот дел од прашалникот се состои од 12 прашања, кои се однесуваат на условите за живот во самата заедница. Овие прашања ја анализираат состојбата на патиштата, пристапноста до институциите, зелените површини, како и потенцијалните закани во местото на живеење во однос на домувањето. Шестотините прашалници беа рамноправно распоредени во сите делови каде што живее ромско население („Тризла“, „Дебој“, „Мексико“, „Три Багреми“, „Дабничка“, „Ново Село“) за да се добие реална слика за состојбата во локалната средина каде што живее ромското население.

Пред да се реализира прашалникот, беше направено пилот-тестирање за да се провери колку е применлив. Односно да се провери колку се јасни прашањата, какво е мислењето на граѓаните за него и колку време е потребно за негово спроведување. Пилот-тестирањето го вршеа лица од локалната лидерска група.

Анализа на прашалникот

Анализата на прашалникот и внесувањето на податоците во базата ги направи тимот ангажиран за подготовка на анализата. Тимот ги анализираше само основните одговори во прашалникот не правејќи вкрстувања или споредувања, односно не утврдуваше зависности на едните со другите. Анализата, всушност, е само пресек на добиените податоци

22 За потребите на оваа анализа, за поимот домаќинство користена е дефиницијата утврдена од Државниот завод за статистика на Република Македонија: Домаќинство е секоја семејна или друга заедница на лица што ќе изјават дека живеат заедно и дека заеднички ги трошат своите приходи за обезбедување на основните животни потреби (домување, исхрана и др.), без оглед на тоа дали сите членови постојано се наоѓаат во местото каде што е населено домаќинството или некој од нив определено време престојува во друго населено место, односно во странска држава, заради работа, школување или од други причини, при што престојот во странската држава не е подолг од 1 година.

без дополнителна статистичка обработка. Процентуалното претставување на податоците е прикажано во 22 графикани.

Подготовка на Почетната студија

Подготовката на Почетната студија, всушност, ги вклучува сите претходни чекори. Но самото пишување на анализата претставува опис на состојбата на Општината, и тоа изразена преку опис на населбата – заедницата, население во Општината, етничка карта, вработеност, образование, па споредбено со информациите за националното ниво и секако одделно за ромската популација, опис на земјиштето и инфраструктурата во Општината и населбите, карактеристики на домовите. Почетната студија ги содржи и резултатите од реализираниот прашалник, а на крајот има заклучоци и препораки.

5.4. Презентација на Почетната студија за домување и урбан развој кај Ромите во Општина Прилеп

На оваа средба присуствуваа претставници на организациите кои го спроведуваат проектот, „Хабитат Македонија“ и „РОМА С.О.С“; локалната лидерска група која го спроведуваше прашалникот, претставници на Центарот за граѓанска иницијатива кои ја подготвуваа анализата, претставник на ЕЛС Прилеп и претставник на ЈКП „Водовод и канализација“. Беше презентирана анализата и се водеше дискусија по неа. Оваа средба заврши со низа препораки до надлежните институции.

6. Наоди од истражувањето

6.1. Структура на анкетираниите

Поголемиот дел од сите анкетирани, и тоа 54%, се жени, а 46% се мажи. Просечната старост на анкетираниите е 42 години.

Што се однесува до статусот на анкетираниите, 44% се корисници на социјална помош, 2% се уште во процес на оформување на образованието, ученици и студенти, 40% се невработени, 9% се вработени и 5% се пензионери.

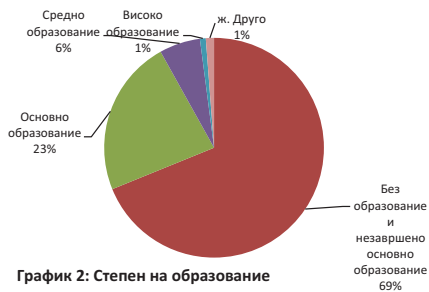
Според образованието, 69% се со незавршено основно образование или без образование, 23% со основно образование, 6% со средно образование и 1% со високо образование.

Според статусот и образованието на анкетираниите, станува збор за поголема група со ниско образование или без образование, корисници на социјална помош и невработени.

Според анкетата, просекот на број на членови на семејство кај ромското население во Прилеп изнесува пет члена (4,85); според анкетираниите, најбројни се семејствата во маалото викано „Мексико“, каде што просекот на членови по семејство е 5,07.

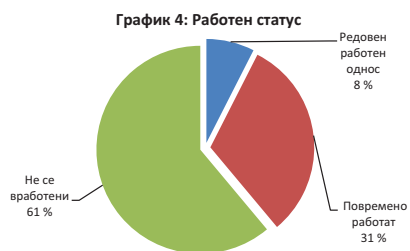
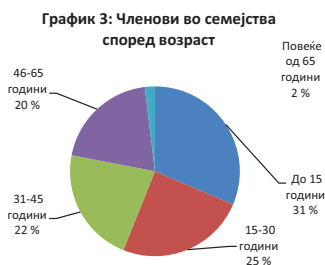
Според резултатите од направената анкета, 51% се женски, а 49% се машки членови во семејствата.

Од анкетираниите, 59% се членови на семејство кое го сочинуваат родители и деца, 30% се членови на проширено семејство, односно семејства во кои покрај родителите и децата живеат баба, дедо, чичковци, тетките и слично, 5% се

самохрани родители, 2 % се повеќе семејства кои живеат заедно и 4 % се сами брачни парови.

Според возраста најбројни се децата во семејствата, имено до 15 години се 31 %, а по околу 20 % имаат возрастни групи од 15 до 30, од 31 до 45 и од 46 до 65 години, додека најмалку (само 2 %) се членовите во семејствата кои имаат повеќе од 65 години. Во семејствата од работоспособното население најмногу (61 %) не се вработени, 31 % работат повремено, а во редовен работен однос се само 8 %.

6.2. Состојбата со домовите

Прашањата од вториот дел на прашалникот имаа намена да ја утврдат состојбата во домот од финансиски аспект, условите во кои се живее и слично.

Приходи во семејството

На 46 % од испитаниците приходите во домаќинствата им се до 3.000 денари месечно, на 18 % од 3.000 до 6.000 денари, на 24 % од 6.000 до 12.000 денари, а на 5 % од испитаниците од 15.000 до 30.000 денари. Видот на приходите во анкетираниите семејства е следен: 53 % примаат социјална помош, 8 % добиваат плата од јавниот сектор и пензии, 3 % од испитаниците имаат плата од приватниот сектор, 27 % дневници и 1 % од занаетчиство. Овие податоци укажуваат на тоа дека најголем дел од средствата во домот доаѓаат или од Министерството за труд и социјална политика или од дневната работа на ромското население. Мажите Роми во Прилеп најчесто дневниците ги обезбедуваат сечејќи, односно цепејќи дрва, како градежни работници, како превозници, едноставно како физички работници, додека пак жените најчесто своите дневници ги заработуваат како хигиеничарки, домашни помошнички или со работа во поле како тутуноберачки и слично.

График 5: Месечни приходи во домаќинствата

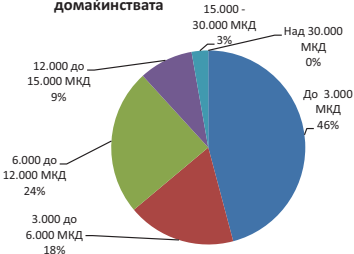
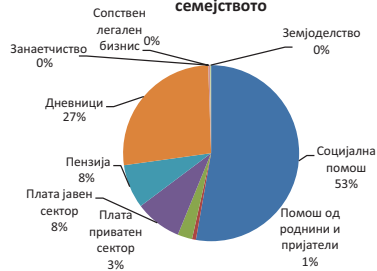

График 6: Вид на приходи во семејството

Вид на живеалишта

Скоро сите од анкетираниите, 99 %, во прашалникот наведоа дека живеат во куќа. Во овој дел од градот, населбата „Тризла“, не само ромското население туку и останатото население живее во куќи.

Што се однесува до сопственоста на домот во кој живеат, на 81 % сопственик е мажот, кај 14 % испитаници сопственик е жената, а само на 5 % сопственици се мажот и жената заедно. Во сопствен дом живеат 60 % од анкетираниите, на 34 % сопственици на куќата им се родителите, на 1 % сопственици се членови од семејството, а 5 % живеат во изнајмен стан. Овие податоци говорат дека во ромската заедница во Прилеп сè уште, според традицијата, сопственици се мажите или нивните родители. Но она што е позитивно во оваа слика е дека повеќе од 90 % живеат во сопствени домови или домови на нивните родители и немаат проблем со обезбедување на средства за месечна кирија, или менување на станови и слично. Следните информации ќе зборуваат за тоа во какви домови живеат. Најважно за Ромите е дека имаат свои домови.

Скоро половина од анкетираниите живеат во домови од околу 50 метри квадратни, кои најчесто се со две или три простории. Додека дваесетина проценти живеат во домови со

График 7. Сопственост на домот

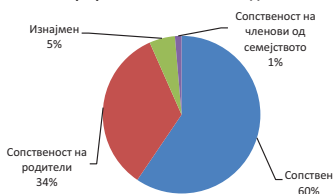
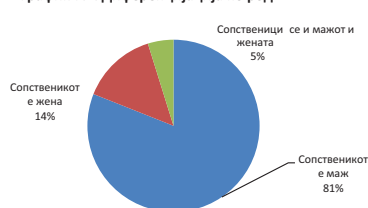
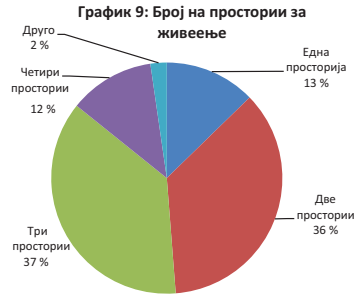
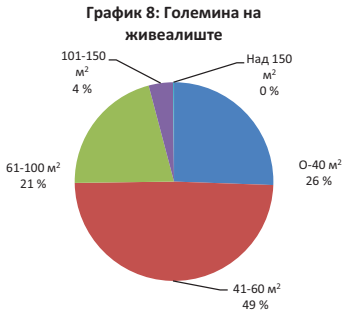

График 7.1. Диференцијација по род

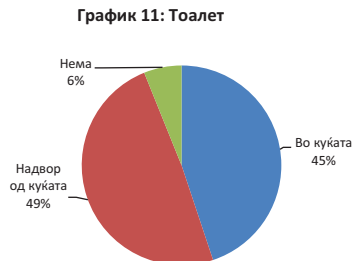

големина до четириесет метри квадратни, а исто така околу 20 % живеат во домови големи помеѓу шеесет и сто метри квадратни. Овие информации упатуваат на тоа дека ромската заедница живее во двособни или трособни сопствени домови големи по педесетина квадрати.

Најпроблематични простории за граѓаните во овие маала се тоалетите, бањите и кујните.

Според добиените податоци, 45 % имаат тоалети во својата куќа, на 49 % клозетот им се наоѓа во дворот, а 6 % од анкетираниите одговориле дека немаат свој тоалет. Што се однесува до бањите, 60 % имаат бања во сопствената куќа, 17 % имаат надвор од куќата, а 23 % немаат бања. Кујната на 44 % од анкетираниите им е заедно со дневната соба, на 26 % им е посебна просторија, а кујна немаат 30 % од испитаниците.

Покрај тоалетот, бањата и кујната, и бројот на прозорци не е ист, односно ги нема во сите простории во домовите на анкетираниите. Имено, 75 % имаат прозорци во сите простории, 1 % немаат никаде прозорци, а простории во кои поретко има прозорец се кујната, бањата и тоалетот.

Треба да се има предвид дека некаде од 10 до 15 % од ромското население живее надвор од градежната зона на градот. Најавено е дека во иднина и за овој дел од градот ќе се донесе урбанистичка документација.

Легализација

График 12. Статусот на домот

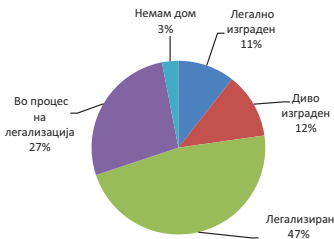
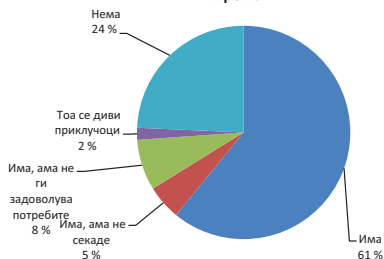

График 13: Приклучок на канализациона мрежа

Што се однесува до легализацијата, Прилеп е еден од водечките градови по нејзина спроведеност. Во првиот рок во 2011 година и дополнителниот рок во 2016 година поднесени се вкупно 18.376 барања за легализација, а досега се легализирани околу 60 %. Легализираноста е речиси иста насекаде во градот, затоа што нема реон кој отскокнува со поголема или помала легализација. Па според тоа, легализацијата во делот на градот каде што живее ромско население изнесува околу 60 %.

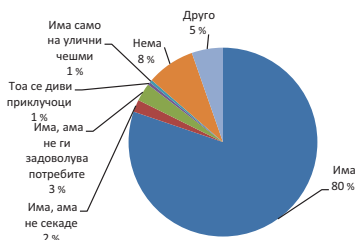
Според анкетата, 11 % живеат во легално изградени, 47 % ги легализирале, а на 27 % домовите им се во процес на легализација. Дел од анкетираниите, 12 %, живеат во диво изградени домови, а 3 % немаат дом.

Водовод и канализација

Поголемиот дел од овој реон на Прилеп има добра водоводна и канализациона мрежа, но сè уште има и дел кој има проблем со нив во оваа локална средина. Со оваа анкета се дава слика во кој дел каква е водоводната и канализационата мрежа.

Според анкетата, во 61 % од локалната средина има канализациона мрежа, во 5 % има, ама не секаде, во 8 % не ги задоволува потребите, во 2 % биле диви приклучоци, а во 24 % од локалната средина немало канализациона мрежа. Вкупно 54 % од анкетираниите граѓани одговориле дека имаат канализациона мрежа во својот дом, 40 % дека немаат, а 6 % дека канализациона мрежа имаат само во својот двор. Дел од анкетираниите кои одговориле дека немаат канализациона мрежа во домот се од деловите „Дабничка“ и „Мексико“, а во таа локална средина има канализациона мрежа.

График 14: Приклучок на водоводна мрежа

Според анкетираниите, 80 % велат дека вода има во локалната средина, 8 % велат дека нема, додека останатите сметаат дека вода има, но не секаде или дека не ги задоволува потребите на локалната средина.

Што се однесува до водоводната мрежа во домовите, 82 % ја имаат, 13 % ја немаат, а останатите испитаници ја немаат насекаде туку водоводна мрежа имаат или само во дворот, или само во кујната, или само во тоалетот. Исто така, и дел од анкетираниите кои имаат проблем со водоводната мрежа се од деловите „Дабничка“ и „Мексико“, а во таа локална средина има водоводна мрежа.

За редовноста во снабдувањето со вода за пиење, 76 % одговориле дека ја имаат редовно, 10 % дека ја немаат редовно, а другите дека имаат прекини при снабдувањето.

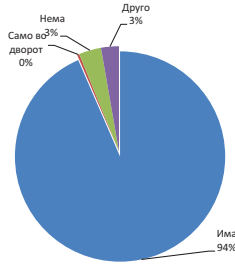
Електрична енергија

Вкупно 87 % од граѓаните велат дека во локалната средина има електрична енергија, 7 % дека нема, а останатите дека има, ама не насекаде. Најголем дел од граѓаните кои сметаат дека нема доволно електрична енергија се од дел на „Дабничка“.

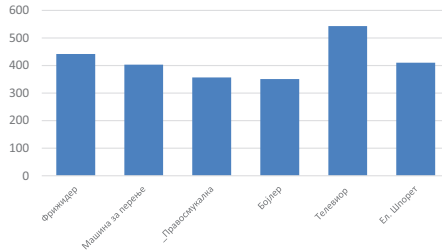
Што се однесува до индивидуалното снабдување со електрична енергија, 94 % од анкетираниите граѓани се произнеле дека имаат електрична енергија во својот дом, 3 % дека немаат, а другите 3 % не се изјасниле.

Покриеноста со електрична енергија е целосна на делот кој е покриен со урбанистички план, односно кој е во делот на градежната зона.

График 15: Приклучок на електрична енергија

Графикон 16: Електрични апарати кои се користат во домот

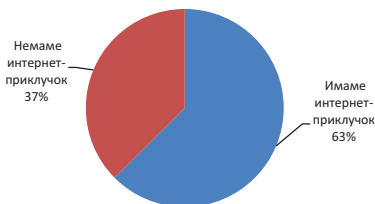

Најупотребуван електричен апарат во домовите на ромската заедница во Прилеп е телевизорот, додека пак најмалку употребуван електричен апарат е правосмукалка. Што се однесува до греењето, тоа во домовите на анкетираниите се врши индивидуално, а најголем процент од нив 58 % се грееат на тврдо гориво, дрва, кумур, пелети, додека останатите на електрична енергија и нафта. Голем дел од мажите во оваа заедница своите примања ги обезбедуваат сечејќи, цепејќи, редејќи дрва за некои од локалните фирми или по домаќинства. Треба да се спомене дека и дел од нив недоволно вршат сеча на дрва, па ги продаваат за да обезбедат средства за живот. Последниве години неколкупати се реализираа акции во кои шумската полиција спречуваше групи на граѓани во дива сеча на дрва во околината на Прилеп.

Инаку, овој начин на греење, поголем дел на дрва и помал на струја и нафта, е скоро идентичен и на останатата територија на Прилеп. И во останатите делови граѓаните се грееат индивидуално, бидејќи во Прилеп нема можности за колективно затоплување.

Интернет

График 17: Интернет

Денес Интернет во светот најмногу се користи за комуникација, информирање, а сè почесто и за купување, плаќање, едуцирање и слично. Шеесет и три проценти од анкетираниите имаат и користат Интернет, триесет и седум проценти немаат. Од

анкетираните дванаесет проценти немале вештини да користат Интернет. Овие бројки укажуваат дека во овој дел на Прилеп Интернетот е достапен и дека бројката на тие кои го користат не е мала. Се претпоставува дека го користи помладата популација. Најчесто Интернет користат преку кабелските оператори, а сè почесто и преку мобилните телефони.

Под и мебел

Подот и мебелот се еден од проблемите кај граѓаните во овој дел од градот. Имено 55 % од нив имаат цемент како под, 30 % ламинат, 8 % паркет и 7 % земја. 66 % од испитаниците имаат доволно мебел во домот, додека пак останатите немаат доволно мебел во својот дом.

Како најчести проблеми во делот на инфраструктурата на домот се наведени влагата во просториите, речиси кај половината 49 %, тесниот простор за живеење 20 % и протекувањето на покривот 10 %.

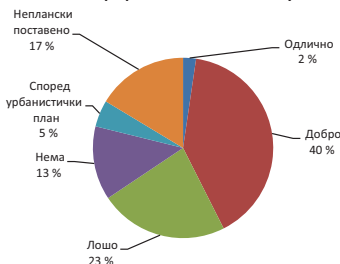
График 18: Најчести ризици во домот

Ваквите услови за живот, кај повеќето со студен под и влажни ѕидови, влијаат и врз здравјето на овие граѓани. За одбележување е што во последните години во оваа населба се забележува и изградба на нови куќи, како и поголеми реновирања, што дава надеж дека во иднина ќе дојде до промена на процентот на цементот како под и влагата во куќите.

6.3. Локална средина

График 19: Улично осветлување

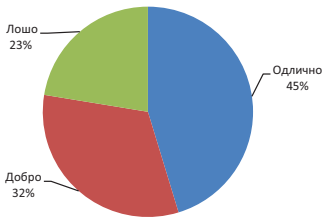
Покрај тоа што го оценија својот дом, анкетираните граѓани дадоа свое мислење и за локалната средина во која живеат.

Скоро половина мислат дека во локалната средина има добро осветлување, а останатите мислат дека е лошо, неплански поставено или

пак го нема. Најпроблематично според анкетираниите е осветлувањето во делови на „Дабничка“ и „Дебој“.

Дел од локалното население има забелешка за брзината со која се заменуваат прегорените улични светилки, односно дека некогаш се чека и подолго време откога е пријавено.

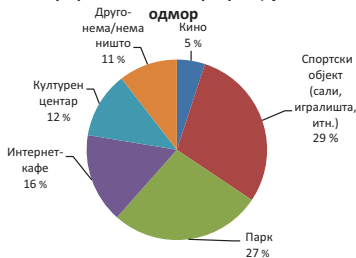
График 20: Собирање на смет

Што се однесува до улиците и нивната инфраструктура, половината од граѓаните велат дека се земјени, 13 % дека се диви, а 23 % велат дека се асфалтирани.

Половина од анкетираниите сметаат дека нема или нема доволно паркови, а 22 % сметаат дека се добри.

График 21: Места за рекреација и одмор

Што се однесува до собирањето на сметот, 77 % сметаат дека е добро и одлично, а 23 % од граѓаните сметаат дека собирањето на сметот е лошо; 88 % од анкетираниите одговориле дека сметот се собира еднаш седмично, а 12 % по неколкупати. Што се однесува до објектите за отпад, 99 % од анкетираниите одговориле дека користат семејни канти за отпадоци, а 1 % контенјери.

Што се однесува до хигиената на улиците, граѓаните во овој дел не се задоволни од неа. Дваесетина проценти од нив велат дека хигиената е добра.

Во делот во кој живее ромската заедница во Прилеп има основно училиште, здравствена амбуланта, дел од зелен пазар, градинка и блиску се наоѓаат 2 средни училишта. На прашањето кои од здравствените услуги се нудат во вашето место на живеење, скоро 38 % од анкетираниите одговориле општ лекар, 23 % стоматолог, 15 % гинеколог, 14 % патронажна служба и 10 % друго.

Како места за рекреација и одмор кои ги има во локалната средина и кои најчесто ги користи локалното население се наведени спортски објекти 29 %, парк 27 %, интернет-кафе 16 %, културен центар 12 %, кино и други објекти.

Еве како анкетираниите ја оценуваат оддалеченоста на образовните и здравствените установи: на 56 % училиштето им е оддалечено на 10-30 минути, односно не повеќе од 5 кило-

метри, на 39 % до 10 минути, а на 5 % им е на повеќе од 30 минути далечина од домот.

Здравствените установи скоро на половина 47 % им се на растојание од 10 до 30 минути, на 9 % до 10 минути, над 5 километри им се на 27 %, а 11 % немаат амбуланта во своја близина. Оние кои немаат амбуланта и на оние на кои им е најоддалечена се од делот викан „Ново Село“.

На прашањето како ги оценуваат условите за живот во поглед на инфраструктурата, поголемиот дел од анкетираниите велат дека живеат сиромашно, а другиот дел сметаат дека нивниот живот е во рамките на добро и просечно.

За објекти кои ја загрозуваат безбедноста на населението граѓаните во овој дел ги доживуваат реката и незаградениот канал.

Граѓаните од овој реон на Прилеп за зголемување на безбедноста сакаат да им се помогне околу оградувањето на реката и каналот. Потребата за заградување ја гледаат од два аспекта; првиот е за зголемување на безбедноста, односно да нема можност децата да влегуваат во реката или каналот и да настрадаат, а вториот е надежта дека оградата ќе го намали и загадувањето на овој простор.

На прашањето: Што би промениле во вашата средина? исто така голем дел од препораките се однесуваат на реката и каналот, односно на нивно чистење и заградување, потоа за асфалтирање улици, допокривање на населбата со водоводна и канализациона мрежа, подобрување на осветлувањето и вработување на поголем број млади од ромската заедница.

6.4. Наоди од средбите со претставниците на локалната самоуправа и јавните претпријатија

Според одговорните за водовод и канализација во Градот Прилеп, информацијата е дека сè што е во урбаниот градежен опфат во реонот на Прилеп има нова водоводна мрежа и канализациона мрежа. Односно покриеноста со вода е стопроцентна, а заклучно со март – април 2017 година и покриеноста со канализациона мрежа ќе биде од 95 до 100 %, бидејќи тогаш завршува фазата

за реновирање на канализационата мрежа која е во рамките на проектот за изградба на пречистителна станица. Треба да се има предвид дека има и живеалишта кои се надвор од градежниот дел на градот, кој е без урбанистички план. Во овие делови нема законска основа за изградба на водоводна и канализациона мрежа. Ваквите делови се покриени со техничка вода во дворовите или живеалиштата, а по улиците се поставени чешми од градската водоводна мрежа со вода за пиење. Генерално, најпроблематични делови со водоводна и канализациона мрежа се деловите „Три Багреми“ и „Горна Дебарца“, кои се надвор од градежната зона.

Она што е заедничко на анализата и информациите од одговорните лица е дека сè што е во делот на градот има водоводна мрежа, а најголемиот дел и нова канализациона мрежа. Проблематичен е делот кој е надвор од градежната зона, во кој не може да се поставува водовод и канализација.

Одговорните за улично осветлување во Прилеп информираа дека 95 % од овој дел на градот е покриен со улично осветлување, а дека моментално се работат уште неколку проекти за нови линии на улично осветлување. Проектите на кои се работи се однесуваат на дел на улицата „Дебарца“ и дел на улицата „Београдска“. Последниве години Општина Прилеп поставува нови осветлувања, некои од тие беа на улиците „Ердоган Шабаноски“, „Горан Миноски“, „Дабнички Завој“ и осветлување на градинката „Тризла“, со што се осветли и делот околу неа. Во делот на уличното осветлување проблематични остануваат деловите кои се надвор од урбанистичките планови, односно таму каде што нема електрична мрежа, а таков е примерот со делот „Три Багреми“.

Од локалната самоуправа информираат дека од 70 % до 90 % од улиците во градежната зона имаат современ коловоз (асфалт, бетон, бекатон, коцка). Надвор од градежната зона немаат законска основа да работат на нив. Инаку, во последните 7-8 години се работело интензивно на доуредување на улиците, а првенствено на поставување на канализација и водовод и замена каде што има потреба и, на крајот, на завршната коловозна конструкција во овој регион, па така секоја година се уредувале по 3-4 улици. Од проектот „Пречистителна станица со реконструкција на фекалната канализација“, кој е уште во тек, најголемо вложување има во ромската населба „Тризла“, бидејќи таму имаше најмали инвестирања во канализацијата пред реализација на Проектот. По поставување на канализациониот систем на сите улици од овој проект, ќе биде поставена современа завршна конструкција.

Треба да се има предвид дека некаде 10-15 % од ромското население живее надвор од градежната зона на градот. Најавено е дека, согласно Законот за легализација, и за легализираните објекти за кои Советот на Општина Прилеп се изјасни позитивно, во иднина и за овој дел од градот ќе се донесе и урбанистичка документација.

Од јавното комунално претпријатие „Комуналец“, кое ги одржува парковите, информираа дека во овој дел на градот има 4 паркови, кои се одржуваат секојдневно и кои имаат добро зеленило и опрема. Исто така, и конфигурацијата на теренот, преголемата блискост од објект до објект, немањето на слободен простор е проблем за изградба на нови и широки паркови со повеќе опрема, како што има, на пример, во населбата „Точила“ во Прилеп.

Собирањето на сметот го организира ЈП „Комуналец“. Сметот во оваа населба во јавното комунално претпријатие се води како реон 4, па оваа населба во делот на собирањето на сметот има ист третман како и другите населби во градот. Сметот се собира еднаш седмично од домовите, секогаш во ист ден, а во текот на седмицата се чистат и малите депонии. Камионите за собирање на отпад поминуваат по сите улици, единствено не може да се помине во делот кој се вика „Дебарца“, бидејќи тоа е мала населба, тешко достапна за возилата, а таму живеалиштата се направени врз карпи, односно нема улици и секако ова не е во урбанистичкиот дел на градот. Но секогаш кога камионот поминува во близина, пред мостот, може да го собере сметот, доколку биде донесен до камионот. Ова претпријатие 4-5 пати во текот на годината во оваа населба чисти 6-7 големи дивни депонии, а двапати годишно го чисти и коритото на Дабничка Река, и тоа еднаш само со механизација, а еднаш вработените во ЈП „Комуналец“. На граѓаните во населбата „Тризла“ им се поделени канти за селектирање на отпадот, посебни за органски отпад (зелени) и посебни за хартија и пластика (жолти). Имено, поделени се околу илјада канти на 500 семејства. Моментално поделба на канти се врши во населбата „Варош“, а останатите семејства во „Тризла“ планирано е канти за отпадоци да добијаат наредната година. Што се однесува до собирањето на сметот, особено од дивите депонии, луѓето од ЈП „Комуналец“ велат дека не е до организирањето или чистењето, туку до тоа што во оваа населба отпадот не е само од жителите, туку се носи многу отпад и од другите делови на градот. Во делот на зачувувањето на животната средина, ЈП „Комуналец“ планира во иднина да работи и на едукација на населението.

Од ЈП „Комуналец“ информираат дека тие ја одржуваат

хигиената на јавно прометни површини со поголема фреквенција. Во овој дел на градот секојдневно се чистат 10 улици, а за споредба, во населбата „Рид“, која е и погусто населена, се чистат помалку улици и поретко, односно еднаш-двапати неделно, а не секој ден. Инаку, хигиената на улиците најчесто е одговорност на граѓаните кои живеат на улицата, особено на улиците кои не се фреквентни и во кои најчесто поминуваат жителите на улицата.

Од Општина Прилеп велат дека инфраструктурата на улиците евидентно се зголемува во последните години и дека ќе се продолжи со тоа темпо, но дека Општината тоа може да го прави во делови на градот кои се во градежната зона. Проблемите се појавуваат во обезбедување на водовод, канализација и електрична енергија во диви населби за кои нема урбанистички план и за кои нема законска основа Општината да ја обезбеди потребната инфраструктура. Повеќе од 95 % од уличното осветлување во градот било покриено со улично осветлување со штедливи светилки, а набрзо ќе бил допокриен и останатиот дел од градот. Вработувањето не е во надлежност на Општината, но таа создавала услови со отворање на економски зони за отворање на нови фабрики и нови работни места.

Согледувањата за состојбата со домувањето и урбанизацијата на ромските маала во општина Прилеп од членовите на заедницата, преставниците од локалната самоуправа, претставниците од јавното претпријатие „Водовод и канализација“ и партнерите на проектот, се сумирани во заклучоците и препораките кои се дел од оваа Почетна студија.

7. Заклучоци

Населбата. „Тризла“ е населба која е лоцирана на периферниот дел на градот Прилеп. Речиси 90 % од нејзиното население се Роми. Дел од нив имаат тешкотии во пристапот до скоро сите услуги. Поделена е на 4 области, според локалните жители, со свои „маала“: „Ново Село“, „Дабничка“ (со „Три Багреми“), „Мексико“ (со „Дебарца“) и „Дебој“. Со Генералниот урбанистички план (ГУП) не се опфатени „Три Багреми“ и „Дебарца“ и од таа причина единицата на локалната самоуправа (ЕЛС) и јавните комунални претпријатија (ЈКП) континуирано се соочуваат со низа предизвици во обезбедувањето на правата на домување на овие жители.

Доминантна е младата популација. Ромските семејства во „Тризла“ се претежно петчлени. Просечната возраст на анкетираниите е 42 години. Според возраста, најбројни се децата во семејствата, имено до 15 години се 31 %, од 15 до 30 години се 25 %, од 31 до 45 години се 22 % и од 46 до 65 години се 20 %, додека најмалку само 2 % се членови во семејствата кои имаат повеќе од 65 години.

Сопствени живеалишта. Голем процент од анкетираниите, или 95 %, живеат во сопствени домови, а само 5 % во изнајмени. Минимум две генерации живеат во еден дом, а дури во 86 % од случаите домот е во сопственост на сопругот или на највозрасниот маж во семејството, а многу ретко на сопругата или некоја жена во семејството. Ромите живеат во куќи од 40-60 метри квадратни или две-три соби, но не и во станбени згради.

Влагата најголем проблем во домовите. Како најчести проблеми во делот на инфраструктурата на домот се наведени влагата во просториите 49 %, протекувањето на покривот 10 % и тесниот простор за живеење 20 %. Објектите изградени во повисоките делови од населбата (карпест предел) посебно се засегнати од овој проблем поради природните услови и влијанија, односно скоро сите домови кои се наоѓаат покрај каналот за атмосферска канализација на улица „Дебарца“ („Мексико“) се соочуваат со овој проблем, како и жителите на „Три Багреми“.

Тоалети и бањи во домовите. Од добиените податоци, 45 % имаат тоалети во својата куќа, на 49 % клозетот им се наоѓа во дворот, а 6 % од анкетираниите одговориле дека немаат свој тоалет. Што се однесува до бања, 60 % имаат бања во сопствената куќа, 17 % имаат надвор од куќата, а 23 % немаат бања.

Легализација. Според информациите од ЕЛС, легализацијата на територијата на целата општина се реализира исто, и таа е околу 60 % од поднесените предмети. Според податоците собрани со оваа анкета, најголемиот број на домови во „Тризла“ за скоро време ќе бидат легални. Имено, 11 % живеат во легално изградени, 47 % ги легализирале, а на 27 % домовите им се во процес на легализација, дел од анкетираниите или 12 % живеат во диво изградени домови, а 3 % немаат дом.

Дел од Ромите сè уште го немаат регулирано статусот на својот дом, односно никако не е евидентиран. Тој е диво изграден и не е легализиран. Ваква е состојбата бидејќи дел од тие домови се изградени надвор од градежната зона („Три Багреми“ и „Дебарца“). Дополнително, дел од домовите чиишто сопственици живеат надвор од Македонија, исто така не се вклучени во процесот на легализација, поради тоа што во двата периода кога беа објавени повиците согласно Законот, тие не биле присутни во Македонија.

Електрична енергија. Областа „Дабничка“ покажува најголеми предизвици со приклучоците до електричната мрежа, со оглед на тоа што „маалото“ „Три Багреми“ нема пристап до мрежата (не е дел од ГУП и ЕВН нема обврска за тоа). Иако 94 % од анкетираниите се изјасниле дека имаат пристап до електрична енергија, нема информација дали станува збор за легален или нелегален приклучок. Но треба да го имаме предвид фактот дека нелегалниот приклучок е сè уште присутен проблем на теренот.

Водовод и канализација. Според одговорните за водовод и канализација во градот, информацијата е дека сè што е во урбаниот градежен опфат во овој реон на Прилеп има нова водоводна мрежа и канализациона мрежа. Односно покриеноста со вода е 100 %, а заклучно со март – април 2017 година, и покриеноста со канализациона мрежа ќе биде од 95 – 100 %, бидејќи тогаш завршува фазата за реновирање на канализационата мрежа која е во рамките на проектот за изградба на пречистителна станица. Треба да се има предвид дека има и живеалишта кои се надвор од градежниот дел на градот кој е без урбанистички план („Три Багреми“ и „Дебарца“ немаат услови за директен, индивидуален пристап до чиста вода за пиење на населението, па се поставени маалски чешми по иницијатива на „РОМА С.О.С“ во 2014 години). Во овие делови нема законска основа за изградба на водоводна и канализациона мрежа, од причина што не се внесени во ГУП. Дивите објекти, покрај тоа што не се евидентирани, не се приклучени ниту во мрежите на електрична енергија, водовод и канализација.

Улици. Граѓаните сакаат подобрување на состојбата на улиците во „Тризла“, да се асфалтираат и слично, односно половина од анкетираниите искажаа дека поголемиот број на улици се сè уште неасфалтирани и се земјени. Од ЕЛС информираат дека од 70 % до 90 % од улиците во градежната зона имаат современ коловоз (асфалт, бетон, бекатон, коцка). Надвор од градежната зона немаат законска основа да работат на нив. Од проектот „Пречистителна станица со реконструкција на фекалната канализација“, кој е уште во тек, најголемо вложување има во ромската населба „Тризла“, бидејќи таму имало најмали инвестирања во канализацијата пред реализација на Проектот.

Хигиена во населбата. Собирањето на отпадот генерално е незадоволително кај жителите поради причина што воопшто нема поставени улични контејнери, иако еднаш неделно ЈКП „Комуналец“ им го презема отпадот од домот. Паралелно, семејствата не се во можност да набават канти за селектирање на отпад што ги доделува ЈКП „Комуналец“, бидејќи тие не се бесплатни, односно се наплаќа цената неколкукратно со месечните сметки, а во случај кога семејството има неплатен долг, за оваа можност не се ни информираат. Главните улици се одржуваат според распоред од страна на уличните хигиеничари.

Улично осветлување. Скоро половина од граѓаните мислат дека во локалната средина има добро осветлување, 23 % мислат дека е лошо, 13 % велат дека го нема. Дел од локалното население има забелешка за брзината со кои се заменуваат прегорените улични светилки. ЕЛС информира дека 95 % од овој дел на градот е покриен со улично осветлување, а дека моментално се работат уште неколку проекти за нови линии на улично осветлување, остануваат проблематични деловите кои се надвор од градежната зона на градот („Три Багреми“ и „Дебарца“).

Работилницата за Партиципативна евалуација на резултатите од Почетната студија овозможи да се отвори консултативен процес со сите актери кои беа вклучени во подготовката на Почетната студија. Препораките од оваа евалуација се презентирани подолу во текстот. За време на работилницата, одржана на 29.11.2016 година, дел од присутните од локалното население информираа дека на улица „Дабнички Завој“ некои куќи се отсечени од приклучокот за водовод и канализација. Беше кажано дека треба да се провери дали станува збор за изолиран случај на еден или два објекта, за што треба да се најде решение и да се преземат дејства, или пак станува збор за целиот дел од улица „Дабнички Завој“. Бидејќи на оваа работилница беше присутна претставничка од ЈКП „Водовод и канализација“, по

неколку дена нè удостои со одговор по однос на ова укажување. Еве го одговорот од ЈКП „Водовод и канализација“: „Улицата 'Дабнички Завој' е целосно покриена со соодветна водоводна мрежа. Во ЈКП 'Водовод' досега се нема поднесено барање за приклучок на граѓани кои ги исполнуваат законските услови, а не се приклучени на водоводната мрежа. Значи, немаме информација дека некои граѓани на погоре наведената улица се без водоводен приклучок. Доколку постојат, или тоа се однесува на некој крак од улицата 'Дабнички Завој', ги повикуваме граѓаните слободно да се обратат со барање до ЈКП 'Водовод и канализација', каде барањето ќе биде разгледано за понатамошно спроведување во техничката служба“.

Препораки произлезени од Партиципативната евалуација одржана на 29.11.2016, во Прилеп

1. Да се едуцира населението за предностите при градење градби/објекти/домови онаму каде што има градежни и природни услови за тоа, односно каде што има пристап до сите инфраструктурни/комунални услуги и минимум природни влијанија за да се избегнат негативните ефекти врз домот.
2. Да се „дегетоизира“ населбата „Тризла“, односно да се инвестира во градба на станбени згради и пристап до социјални станови за Ромите надвор од населбата или во близина каде што има создадени услови за домување и пристап до квалитетен живот.
3. Да се спроведе правилно нумерирање на куќите и адресирање на улиците низ населбата, со што ќе се овозможи полесна идентификација на домот во пристапот до сите општествени, социјални и здравствени услуги.
4. Да се постават јавни контејнери низ улиците на населбата „Тризла“, со приоритет на главните улици, со што ќе се овозможи подобра општа хигиена за жителите. Паралелно да се организираат еколошки акции во заедницата, во кои ќе се вклучува населението и ќе се едуцира за начинот на селектирање на отпадот.
5. Да се овозможи пристап до канализациона мрежа на жителите кои живеат покрај каналот за атмосферска канализација на улица „Дебарца“/„Мексико“, да се изврши теренска проверка за потенцијалните штетни влијанија на каналот врз околните домови и појавата на влага во нив и, следствено, да се санираат причинителите кои предизвикуваат штети врз домовите.
6. Да се изврши теренска проверка на водоводните приклучоци на улица „Дабнички Завој“, при што ќе се утврди поединечниот и директен пристап до чиста вода за пиење во домот на жителите, а со тоа и ќе се информира населението за можностите како да го подберат пристапот и да го дефинираат својот статус како корисници на водоводната мрежа.
7. Да се изврши теренска проверка на уличното осветлу-

- вање во населбата, а посебно на улиците „Дабничка“ и „Беровска“, при што ќе се утврди потребата од замена на уличните светилки, ќе се подобри квалитетот на светилките и со тоа ќе се овозможи нормално и безбедно движење на жителите во ноќните часови. Паралелно да се преиспита планот за улично осветлување и правилно да се прераспредели, согласно потребите на терен и фреквенцијата при движење на жителите низ улиците.
8. Кај ромското население во Општина Прилеп, бања немаат 23 % од населението опфатено со анкетата на Почетната студија за домување и урбан развој кај Ромите во Прилеп, додека тоалет немаат 6 % од анкетираниите семејства. Заради подобрување на квалитетот на домувањето на Ромите во Општина Прилеп, се препорачува овозможување на поволни финансиски инструменти преку кои локалното население ќе може да ги реновира своите домови и ќе им овозможи достоинствени домови на своите семејства.
 9. Да се изготви Локален акционен план за домување кај Ромите во Општина Прилеп, кој ќе ги отсликува целите од Националниот акционен план за домување кај Ромите 2016 – 2020, а да се даде предност на локалните приоритети согледани од локалната лидерска група од проектот „Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“.
 10. Да се дејствува кај граѓаните кои со бесправните градби ги узурпираат површините околу Дабничка Река и со тоа го оневозможуваат нормалното движење на возилата по улиците, меѓу кои се и возилата на ЈКП „Комуналец“ за прибирање на отпадот. Со нормалното функционирање на улиците ќе се контролира и фрлањето на отпадот и ќе се спречи создавањето на депонии.
 11. Да се советуваат жителите кои имаат градби над реката, да ги отстранат и на одредено растојание да се постави прозирна (жичана) ограда, со што ќе се зголеми безбедноста на малите деца и ќе се добие слободен пристап до реката.

По препорака на локалната лидерска група и здружението „РОМА С.О.С“, кое ги застапува правата на ромското население во Прилеп, и во консултација со пошироката ромска популација од населбата „Тризла“, како најгорлив проблем се истакна необезбеденото корито на реката која поминува покрај улицата „Дабнички Завој“. Токму затоа, клучен приоритет во делот на

урбанизација на населбата „Тризла“ треба да биде решавањето на овој проблем.

КЛУЧЕН ПРИОРИТЕТ за ромската заедница во Општина Прилеп: безбедност во околината и хигиената

Состојбата со безбедноста и хигиената кај реката низ улица „Дабнички Завој“ е сериозно загрижувачка за локалното население. Изминативе години забележани се смртни случаи на деца помали од 6 години, забележано е континуирано фрлање отпад во самото речно корито, кое честопати преминува во депонија, а низ различни периоди во годината се појавуваат епидемии од заразни болести и општи нарушувања на здравјето на жителите.

Потребно е околу речното корито да се постави сидана ограда²³ за заштита, да се исчисти отпадот од коритото и да се постават јавни контејнери прицврстени на оградата. На овој начин ќе се осигури движењето на жителите, ќе се намали ризикот од несреќни случаи меѓу децата, кои поголемиот дел од денот го поминуваат покрај реката, и ќе се намали натрупувањето отпад од страна на околните жители. Со тоа ќе се избегне и создавање на депонија во реката, еколошки ќе се подобри околината и здравјето на населението, како и општата слика за населбата, односно за градот.

За тоа е потребно да се изготви нов градежен проект од страна на ЕЛС Прилеп и јавните комунални претпријатија, а во соработка со локалните здруженија, и соодветно да се направи буџетска пресметка и распоредување на средства. Паралелно со овој проект треба да се предвиди и асфалтирање на улицата „Дабнички Завој“, зашто тоа ќе придонесе за подобрување и на општата хигиена кај овие жители, како во нивните домови така и во околината.

²³ Кој вид ограда ќе се постави ќе зависи од условите на теренот околу реката и од финансиските средства што ќе се обезбедат за оваа намена.

Користени извори и литература

1. АВРМ (2016) Преглед на невработени лица со состојба на 30.04.2016 година [Интернет]. Скопје, Агенција за вработување на Република Македонија. Достапно на: <http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%202016/P1nevraboteni%20gradselo30042016.pdf> [Пристапено во септември 2016].
2. АВРМ (2016) Преглед на регистрирани пријави на засновани работни односи од евиденција и надвор од евиденција на невработени лица во период од 01.01.2016 до 30.08.2016 година [Интернет]. Скопје, Агенција за вработување на Република Македонија. Достапно на: <http://www.avrm.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%202016/P10vrabotuvanja30042016.pdf> [Пристапено во мај 2016].
3. Анализа на состојбите на Ромите во Гостивар, „Хабитат Македонија“, Скопје, 2012 г.
4. Анализа на состојбите во социјалната заштита и социјалното вклучување на локално ниво, октомври 2010.
5. ДЗС <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigalX.pdf> (последен пат посетена во октомври 2016).
6. ДЗС (2016) Население во Република Македонија на 30.06. по специфични возрастни групи, по пол, по општини, по години [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Naselenie_ProcenkiNaselenie/125_Popis_Ops_NasPolStar_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во август 2016].
7. ДЗС (2016) Ученици во основни училишта, по пол, по општини и учебни години [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_ObrazovanieNauka_OsnovnoObrazovanie/175_OsnObr_op_Ucenici_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].
8. ДЗС (2016) Основни и средни училишта на почетокот на учебната година 2015/2016 [Интернет]. Скопје, Државен

- завод за статистика. Достапно на: <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.16.05.pdf> [Пристапено во септември 2016].
9. ДЗС (2016) Ученици во средни училишта, по пол, по општини и учебна година [Интернет]. Скопје, Државен завод за статистика на РМ. Достапно на: http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pXweb/mk/MakStat/MakStat_ObrazovanieNauka_SrednoObrazovanie/175_SrObr_op_Ucenici_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].
 10. Закон за домување („Сл. весник на Република Македонија“, бр. 23/11).
 11. Закон за постапување по бесправно изградени објекти („Сл. весник на Република Македонија“, бр. 23/11).
 12. Извештај за сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија за 2011 година, Скопје, 2012.
 13. Индекс на социјална инклузија на локално ниво, Ристо Карајков и Апостол Симовски, Евробалкан, 2011.
 14. МТСП/Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“, Ревизија на националните акциони планови од „Декадата за вклучување на Ромите 2005 – 2015“ и Стратегијата за Ромите во Република Македонија за период 2009 – 2011, 2009.
 15. МТСП, Информација за текот на имплементацијата на Националниот акционен план за унапредување на општествената состојба на Ромките во Република Македонија 2011 – 2013.
 16. МТСП, Национална стратегија за интензивирање на социјалната инклузија на Ромите во системот на социјална заштита на Република Македонија 2012 – 2014.
 17. Општина Прилеп (2016) Општи акти [Интернет]. Достапно на: <http://www.prilep.gov.mk/informacii/mk/opshti-akti-1/> [Пристапено во септември 2016].
 18. Општина Прилеп (2014) Стратегија за локален економски развој на Општина Прилеп 2014 – 2020 [Интернет]. Прилеп, Општина Прилеп. Достапно на: <http://www.prilep.gov.mk/informacii/mk/strateshki-planovi/> [Пристапено во септември 2016].
 19. ОБСЕ, Акционен план за подобрување на состојбата на Ромите и Синтите во областа на дејствување на ОБСЕ, 2003.
 20. ОНХЦХР, ОН Принципи и упатства за пристапот заснован врз човекови права во стратегиите за намалување на сиромаштијата, Поглавје 3, Право на адекватно домување.

21. Прирачник за управување со колективни станбени згради, „Хабитат Македонија“, Скопје, 2014 година.
22. „Службен весник на РМ“, бр. 67/2009, Измени и дополнувања на Законот за здравствено осигурување.
23. Стратегија за домување на Република Македонија, 2007 – 2012, МТСП, 2007.
24. Стратегија за локален економски развој на Општина Прилеп 2014 – 2020, Прилеп, декември 2014 www.prilep.gov.mk (последен пат посетена во октомври 2016).
25. Стратегија за Ромите во Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика, 2005.
26. Стратегија за Ромите во Република Македонија 2014 – 2020, Министерство за труд и социјална политика, 2014.
27. Студија за сиромаштијата и социјалната исклученост во Република Македонија: Локални социјални проблеми и потреби, Скопје, март 2011.
28. Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите „Месечина“ – Гостивар, Заедница на Ромите во Република Македонија, Состојби и предизвици во домувањето и здравството, 2008.
29. Шабани, Г. ур. (2010) Адресар на општините во Република Македонија [Интернет]. Скопје, Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС). Достапно на: <<http://www.mcms.org.mk/images/docs/2010/adresar-na-opstini-vo-republika-makedonija.pdf>> [Пристапено во септември 2016].
30. Decade Watch 2010: Roma activists asses the progress of the decade for Roma inclusion 2005-2015, INSOC, 2010.
31. <http://www.domuvanje.org.mk/03.php> (последен пат посетена во октомври 2016).
32. http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pXweb/mk/MakStat/MakStat_TirizamUgostitel_Ugostitelstvo/175_Ugos_Op_PopisKap_mk.px/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e-5f7ec5ef [Пристапено во септември 2016].

Прилог 1. Надлежности на советот на општината и на градоначалникот

Според член 32 од Законот за локална самоуправа, (1) советот е претставнички орган на граѓаните кој одлучува во рамките на надлежностите на општината. (2) За разгледување на прашања и утврдување предлози од одредена област, советот од својот состав може да формира постојани и повремени комисиии. (3) Составот и начинот на изборот на членовите на комисиите од ставот (2) на овој член се уредуваат со статутот. (4) Составот на комисиите од ставот (2) на овој член соодветствува на пропорционалната застапеност на политичките партии во советот.

Според член 36 од Законот за локална самоуправа, советот го донесува статутот на општината и други прописи; 2. Донесува буџет на општината и годишна сметка на општината; 3. Ја утврдува висината на сопствените извори на приходи за финансирање на општината, во рамките утврдени со закон; 4. Основа јавни служби во рамките на надлежноста на општината и врши надзор над нивната работа; 5. Именува членови во управните одбори на јавните служби, кои ги основа; 6. Усвојува програми за работа и финансиски планови за финансирање на јавните служби, кои ги основала општината; 7. Ги усвојува извештаите за извршување на буџетот и годишната сметка на општината; 8. Одлучува за давање дозвола за вршење дејност од јавен интерес од локално значење, во согласност со закон; 9. Ги усвојува извештаите за работата и годишните сметки на јавните служби, кои ги основала општината; 10. Одлучува за начинот на располагање со сопственоста на општината; 11. Одлучува за вршење на финансиска контрола на буџетот на општината, во согласност со закон; 12. Го избира лицето кое раководи со подрачната единица на Министерството за внатрешни работи во општината, во согласност со закон; 13. Го разгледува и усвојува годишниот извештај за јавната безбедност на подрачјето на општината, кој го доставува до министерот за внатрешни работи и народниот правобранител; 14. Може да дава препораки на раководното лице на подрачната единица на Министерството за внатрешни работи од областа на јавната безбедност и безбедноста во сообраќајот и 15. Врши и други работи утврдени со закон.

Градоначалникот, од своја страна, е директно одговорен за спроведување на политиките утврдени од советот, но во негова

надлежност е и иницирањето одредени прописи коишто треба да бидат усвоени од советот. Во Законот за локална самоуправа, во членот 50, утврдени се неговите надлежности.

Член 50, Надлежности на градоначалникот (1) Градоначалникот: 1. Ја претставува и застапува општината; 2. Ја контролира законитоста на прописите на советот; 3. Ги објавува прописите на советот во службеното гласило на општината; 4. Го обезбедува извршувањето на одлуките на советот; 5. Го обезбедува извршувањето на работите коишто со закон ѝ се делегирани на општината; 6. Иницира и предлага донесување на прописи од надлежност на советот; 7. Го предлага годишниот буџет и годишната сметка на буџетот на општината; 8. Го извршува буџетот на општината; 9. Избира директори на јавните служби кои ги основала општината, врз основа на јавен конкурс; 10. Редовно го известува советот за извршувањето на своите надлежности во согласност со статутот; 11. Решава во управни работи за права, обврски и интереси на правни и физички лица, во согласност со закон; 12. Донесува правилник за систематизација на работните места на општинската администрација; 13. Раководи со општинската администрација; 14. Одлучува за вработувањето, правата, должностите и одговорностите на вработените во општинската администрација, доколку поинаку не е определено со закон; 15. Обезбедува правилно и законито користење, одржување и заштита на сопственоста на општината, во согласност со закон и статутот и 16. Врши други работи утврдени со закон и со статутот. (2) Градоначалникот може да овласти раководен службеник на општината да ја води постапката и да решава во управни работи, како и да потпишува акти.

Прилог 2. Лица вклучени во подготовка на Почетна студија за домувањето кај Ромите во општина Прилеп

Членови на Локална лидерска група во рамки на проектот “Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој“ во Прилеп

- Фато Елезоска
- Аида Салиоска
- Алма Бајрамоска
- Мелек Рафатоска
- Ганимет Рамаданоска
- Роберт Амедоски
- Елза Адemosка
- Џенгис Бериша
- Семра Неџипоска
- Шенол Јашаровски
- Билент Казимоски
- Пемба Амедоска
- Неждет Рушитоски

Претставници од Единиците на локалната самоуправа од Општина Прилеп

- Винета Иваноска – раководител на одделението за ЛЕР и преку гранична соработка
- Илија Карески – раководител на сектор за урбанизам, комунални работи и заштита на животна средина
- Љупчо Митрески – раководител на одделение за улица и пастишта

Претставници од ЈКП Водовод и Канализација од Прилеп

- Васе Стоилковска

Претставници од Центарот за граѓанска иницијатива Прилеп

- Гоце Тодороски – Извршен директор
- Марина Ѓорѓиоска Китаноска – Заменик директор за програми
- Игор Тасевски – Програмски координатор

Издавач:

Здружение за хумано домување „Хабитат Македонија“
„Никола Парапунов“ бр.41, Комплекс Макотекс I кат
1000 Скопје, Македонија
www.habitat.org.mk

За издавачот:

Зоран Костов
Извршен директор
„Хабитат Македонија“

Уредник:

Лилјана Алчева
Заменик директор за програма
„Хабитат Македонија“

Тим за поддршка:

Несиме Салиоска – Извршен директор, „РОМА С.О.С“
Александра Савевска – Проектен координатор, „Хабитат Македонија“

Проект:

Права на домување кај Ромите за одржлив урбан развој

Автор:

Центар за граѓанска иницијатива – Прилеп

Фотографија:

Калина Сејфула

Лектор:

Виолета Танчева-Златева

Графички дизајн и печат:

Медиа Конект - Скопје

Тираж:

450

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

365.2:342.724(=214.58:497.785)

ПОЧЕТНА студија за домувањето на Ромите во Општина Прилеп. -
Скопје : Хабитат Македонија, 2017. - 56 стр. : граф. прикази ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Публикацијата е во рамките на проектот: "Правата
на домување кај Ромите за одржлив урбан развој". - Библиографија:
стр. 48-50. - Содржи и: Прилог 1-2

ISBN 978-608-65506-9-1

а) Роми - Социјална положба - Право на домување - Прилеп
COBISS.MK-ID 103110922

ISBN 978-608-65506-9-1